

UDK 628.1.033(497.4 Vrhnika)"18"

Kakšno vodo so pili na Vrhniku v 19. stoletju?

SAŠA SERŠE

mag., svetovalka direktorja, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

IZVLEČEK

Na podlagi sejnih zapisnikov deželnega zbora za Kranjsko leta 1893 in 1899 ter gradiva deželnega odbora od leta 1893 do 1927 v registraturnem fasciklu IX/3 Vrhnika – vodovod, smo v prispevku opisali težave s pitno vodo, ki so jih imeli Vrhničani, in večletni trud, da bi prepričali deželni zbor o nujnosti napeljave vodovoda na Vrhniki in v vasi Hrib. V obeh krajih je bila oporečna pitna voda vir različnih bolezni. Kolera in tifus sta bili dve izmed njih.

ABSTRACT

WHAT KIND OF WATER DID VRHNIKA HAVE IN THE 19TH CENTURY?

On the basis of the minutes of meetings of the Kranjsko Provincial Assembly in 1893 and 1899 and the records of the Provincial Council from 1893 to 1927 in the "IX/3 Vrhnika – Waterworks" loose-leaf binder, this paper describes the difficulties of the people in Vrhnika with drinking water and the efforts to persuade the Provincial Assembly to set up waterworks at Vrhnika and the Hrib village. Contaminated drinking water in both places was the source of various diseases such as cholera and typhoid fever.

Na podlagi sejnih zapisnikov deželnega zbora za Kranjsko leta 1893 in 1899 ter gradiva deželnega odbora od leta 1893 do 1927, ki je dokaj fragmentarno ohranjeno v registraturnem fasciklu IX/3 Vrhnika – vodovod bomo skušali opisati težave s pitno vodo, ki so jih imeli Vrhničani, in njihov večletni trud, da bi prepričali deželni zbor o nujnosti napeljave vodovoda na Vrhniki in v vasi Hrib. V obeh krajih je bila oporečna pitna voda vir različnih bolezni. Ena izmed njih je bila kolera. V Evropo so jo iz Azije prinesli vojaki in trgovci. Po Evropi je prvič 'pustošila' leta 1831/32, deželi Kranjski pa se je izognila. Naslednje epidemije pa ji niso več prizanesle. Sledile so si od leta 1836, 1848, 1855 vse do 1886.¹ Raziskave so pokazale, da je bila vzrok bolezni onesnažena voda.² Nadaljnje epidemije so skušali preprečiti z zajetji 'čiste' vode in napeljavo vodovodov – 'kolera je imela med vsemi boleznimi posebno mesto, saj so zaradi njenih grozljivih učinkov mnoge evropske države začele posvečati več pozornosti splošni javni skrbi za zdravje.³ To so storile predvsem bogatejše države, dežele in mesta, medtem ko so revnejše za njimi zastajale, nekatere med njimi ga še danes nimajo.

Na Kranjskem je marsikateri kraj dobil vodo-

vod šele v 20. stoletju. Vzrok, da povsod niso napeljali vodovoda ni bil le v finančnih težavah, ampak v dejstvu, da so bili ponekod viri pitne vode neoporečni. A žal v nekaterih krajih kljub žgočim problemom, t.j. sporadično pojavljajočim se boleznim, dolgo niso imeli vodovoda zaradi deželnih in občinskih finančnih težav. Eden takih primerov je bila Vrhnika, ki jo je leta 1886 prizadela epidemija kolere.⁴ Ljubljčan⁵ so se zelo bali, da bi se bolezen razširila, vendar jo je zdravnikom uspelo omejiti. Epidemija je bila povod, da so prebivalci Vrhnike začeli poizvedovati o vzrokih okužbe. Zdravstvena komisija, ki je obiskala občino v mesecu avgustu istega leta, je po raziskavi priznala, da povzročča neugodne zdravstvene razmere oporečna pitna voda. Vrhničani so primerno ukrepali. Zaposlili so profesorja Knapitscha, da opravi kemijske raziskave vode. Profesor je leta 1892 preiskal vse studence, vodnjake in tekoče vode v tamkajšnji okolici. Rezultate svojih raziskav je podal v tabelarični obliki. Kliški potok nad Vrhniko in Hribska voda sta bila po njegovem mnenju potoka z neoporečno vodo, torej primerna za pitno vodo. Ljubljana je bila v tabeli opredeljena kot pitna z razlago, "da je tako močna, da vse škodljive substance, ki pridejo ali pritečejo vanjo, sama izčisti in uniči". Vseh dvanajst preiskanih vodnja-

¹ Glej še Keber, Katarina: Ne hodite v Ljubljano, doli je bolezen! V: diplomski nalogi: Kolera v Ljubljani v letih 1836 in 1849, Ljubljana 1998, str. 23; Laibacher Zeitung, 12. maj 1836, št. 38; Kobal, F.: O koleri na Kranjskem. Zbornik SM, zv. XII, Ljubljana 1911.

² Leta 1883 je Robert Koch odkril povzročitelja kolere.

³ Glej Studen, Andrej: Stanovati v Ljubljani. Ljubljana: Studia Humanitatis, 1995, str. 38.

⁴ Raziskave o epidemijah kolere na Slovenskem se niso končane, zato ni natančnejših podatkov o razširjenosti bolezni v letu 1886. Glej Studen, str. 39 "leta 1886 je epidemija kolere ponovno obiskala kranjsko in njeno prestolnico."

⁵ Pri ljubljanskem vodovodu so začeli dela 25. 9. 1888, vodovod pa so odprli 29. 6. 1890.

kov pa je bilo onesnaženih zaradi bližnjih greznic. Zaradi prehude okuženosti bi morali zapreti Verbinčev, Gabrijel-Jelovškov, Mulejev in Korenčanov vodnjak. Podatka o tem, ali so se Vrhnikičani držali navodil, pa žal v gradivu ni. Izvir "Staja" je imel za zajetje dovolj 'čiste' vode. "... studenčnica je čista kakor sploh malo kje na svetu", se je strinjalo tudi vrhniško županstvo.

Zaradi kolere in okužene vode, ki sta ju potrdili zdravstvena in strokovna komisija, je leta 1892 vrhniški občinski odbor sklenil napeljati vodovod. Zato je 14. januarja 1893 prosil deželni odbor, naj pošlje deželnega inženirja Hraskega,⁶ s pojasnilom, da je zaradi "nezdrave vode zelo veliko bolezni, ki se jih ne da zatreti". Deželni odbor je prošnji ugodil. Inženir je preiskal tamkajšnje vodne razmere in na podlagi izmer in izračunov izdelal načrt in predračun stroškov za napeljavo vodovoda. Zajetje je po priporočilu profesorja Knapitscha predlagal "pri Stajah". Studenec je bil od Vrhnike oddaljen dva kilometra in pol. Meritve so pokazale, da ima studenec dovolj vode za potrebe prebivalcev Vrhnike in vasi Hrib. Po ljudskem štetju leta 1880 sta imela oba kraja 324 hiš in 2110 prebivalcev. Takratni izračuni so pokazali, da ena oseba porabi po 60 litrov vode na dan, t. j. povprečno po 120 m³ na dan. Dnevna zmogljivost studenca pa je bila 173 m³. Kasneje se je izkazalo, da studenec le ni imel dovolj vode za preskrbo obeh krajev. Napaka pri računu se je kazala še po 23 letih.

Ko je Vrhnika drugič prosila za finančno podporo (leta 1899), so bili v letu 1900 izdelani dodatni izračuni in načrti. Po načrtih je bilo sicer predvideno, da bo rezervoar s 180 m³ prostornine dovolj tudi v izrednih razmerah. Od rezervoarja, ki naj bi po načrtih stal na hribu pri Sv. trojici, bi cevi vodile v dve smeri, in sicer v smeri proti Vrhniki in v smeri proti vasi Hrib. Cevi bi bile dolge dva kilometra in pol – tolikšna je bila razdalja od zajetja do Vrhnike, ves vodovod pa bi bil dolg približno pet kilometrov. Za zmanjšanje vodnega pritiska v ceveh⁷ je projektant predvidel gradnjo redukcijskega šahta. Predvidena je bila tudi izdelava petnajstih izlivov in šestnajstih hidrantov. Predračun za izvedbo del je bil 22.000 gld. Za gradbena dela je bilo predvidenih 2200 gld., za jarek, kamor bi položili cevi, 5355 gld., za cevi 8865 gld. in 73 kr., za armaturo 1962 gld., za dovoz železa 152 gld., za montažo 2175 gld., za odkup zemljišča 450 gld., za nepredvidene stroške pa naj bi ostalo še 840 gld. in 27

kr. Projektant je bil prepričan, da bo predvidena vsota denarja dovolj za pokritje vseh stroškov za napeljavo vodovoda.⁸

Leta 1893 so projekt, skupaj s predračunom predložili v obravnavo deželnemu zboru. To leto so na XII. seji (10. maja)⁹ poleg vrhniške prošnje obravnavali še šest drugih prošenj za napeljavo vodovoda. Vrhnika ni dobila primerne finančne podpore. Hribar, ki je imel sicer veliko zaslug za napeljavo in ureditev ljubljanskega vodovoda,¹⁰ je graditvi vrhniškega vodovoda nasprotoval. Strinjal se je sicer s strokovnim mnenjem prof. Knapitscha. Naklonjen pa je bil bolj ribniški in kočevski občini. Ugovarjal je vrhniškemu županu, češ da imajo na Vrhniki dovolj vode. Menil je, da bi z majhnimi stroški lahko prišli do kakovostne podtalnice.

Za Hribarjem je za besedo prosil poslanec Lenarčič, ki je argumentirano predstavljal interese svoje občine. Poudaril je, da so raziskave vode na območju Vrhnike pokazale, da so vodnjaki okuženi z amoniakom, ki prenika iz greznic in gnojnic, čeprav so jih vaščani pred strokovnim ogledom očistili in oprali. Pripomnil je tudi, da bi prof. Knapitsch prišel do drugačnega rezultata v svoji raziskavi, če bi vzel vzorce potoka Klis in Hribske vode tam, kjer so ljudje pravzaprav zajemali vodo za pitje in kuhanje. Kot vzrok za onesnaženost je navedel usnjarsko obrt, ki je bila v okolici Vrhnike zelo razvita. Prebivalci, ki so živeli v bližini teh delavnic, so se pritoževali, da oba zgoraj omenjena potoka nista za nikakršno rabo. Uredbe in predpisi za usnjarsko obrt so obstajali, a so bili prestrogi. Usnjariji so jih bili prisiljeni kršiti. Če bi jih upoštevali, bi morali skoraj vsi zapreti svoje delavnice. Poročevalec je trdil, da je Ljubljani onesnažena zaradi odpadnih vod usnjarske obrti in zaradi napajanja živine ter pranja perila v pritokih, ki so se stekali vanjo. Glede vodnjakov pa je pripomnil, da bi lahko prišli do boljše vode le, če bi kopali globlje, to pa zaradi sipkega materiala ni bilo izvedljivo. Ob koncu svojega poročila je poslanec pripomnil, da bi bilo vseh težav konec, če bi Vrhnika dobila vodovod. Zaprošil je deželni zbor za podporo v višini 5000 gld., t.j. 22,5% potrebnega denarja.

Kljub govornikovim argumentom, s katerimi je skušal pridobiti čim večjo podporo pri de-

⁶ Arhiv Republike Slovenije (AS), fond AS 38, Deželni zbor in odbor za Kranjsko, IX/3, 1893/ spis 529, š. 1159.

⁷ Glej tudi Birkner, Ottmar: Die bedrohte Stadt. Cholera in Wien. Der Wasserleitungsbau als soziales Werk. Wien 2002, str. 103. Ponekod na Dunaju je bil vodni pritisk prešibak, zato so v višje ležeče dele pitno vodo vozili s cisternami. SSKJ šaht – (rudniški) jašek.

⁸ Niti v Obravnava niti v gradivu Deželnega zbora in odbora za Kranjsko ni podatkov o kakih premikih na tem področju. V omenjenem gradivu (AS 38, š. 1159, Vrhnika vodovod) ni niti projekta niti predračuna, pa tudi kemijskega poročila, ki naj bi bil izdelan v tabelarični obliki. Morda je več gradiva ohranjenega na lokalni ravni.

⁹ Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani (Obravnave zv. 34) 1892-1893, Ljubljana 1893, str. 304-307.

¹⁰ Tomišek-Rihtar Tadeja: Pili smo vodo, polno škodljivega mrčesa: h kulturni zgodovini ljubljanskega vodovoda in kanalizacije pred prvo svetovno vojno. Zgodovina za vse, 4, št. 1(1997), str. 31-43.

želnem zboru in kljub Hribarjevi pohvali za vestno zavzemanje za domači kraj, Hribar ni spremenil svojega prepričanja o pitni vodi na Vrhniki, saj se mu razmere niso zdele tako žgoče kot v drugih občinah. Dodal je še: "Na Vrhniki imate tiste razmere glede talne vode, kakor jih imamo tukaj, ali Ljubljansko mesto zidalo si je ne da bi se bilo obrnilo do deželnega zbora za kako podporo, z velikimi troški samo svoj vodovod, prebivalstvo ga samo plačuje in jaz mislim, kjer so razmere jednake, kakor pri nas (mislim je Ljubljano) – to velja glede Vrhnike – naj bi se postavljale bolj na lastne noge. Pomisliti je treba, kam bi dežela prišla, ako bi se hotelo ugoditi vsem prošnjam, katere nam dan na dan dohajajo in ustrezati vsem pretenzijam, katere so včasih res take, da se jim moramo kar čuditi. Zeleti bi bilo torej, da bi se občine bolj na svoje noge postavljale in ne zanašale vedno na deželno pomoč. Sicer pa ustrajam pri predlogu finančnega odseka in sem prepričan, da se je že s tem predlogom za Vrhnice več storilo, nego bi z ozirom na okolnosti bili smeli pričakovati." Higienške razmere v Ljubljani vse do napeljave vodovoda in kanalizacije niso bile zavidanja vredne.¹¹

Zakaj ni Vrhnika, tako kot je Ljubljana, sama zgradila vodovoda? Zato, ker je finančni odsek na podlagi Hribarjevega mnenja leta 1893¹² dodelil Vrhniki in vasi Hrib le 3000 gld v okviru posojila za vodovod. In ker občina ni imela svojih lastnih sredstev, ni mogla pokriti ostalih stroškov za graditev vodovoda. V tem obdobju je občinski proračun obremenjevala zidava šole,¹³ železnice in ureditev dovoznih poti. Tako je občina odložila projekt in čakala na ugodnejše čase.

Na podlagi arhivskih dokumentov lahko ugotovimo, da sta bila načrt in predračun leta 1893 po krivici zavržena, in sicer zato, ker so bili vodnjaki onesnaženi z amoniakom, potoki pa z odpadkami usnjarske obrti in zaradi napajanja živine ter pranja perila. To pa je onesnaževalo tudi Ljubljano. Domneva, da bi se, kakor so nekateri trdili, Ljubljana sama prečistila zaradi velike količine vode, pa je nesmisel. In prav ta onesnaženost voda je bila vzrok za zadnjo epidemijo kolere na Vrhniki leta 1886. Z zadostno finančno podporo bi Vrhnice zgradili vodovod in preprečili okužbe, saj se je na območju Vrhnike poleg kolere občasno pojavljal tudi tifus.

Ugodnejše razmere za napeljavo vodovoda so se pokazale leta 1899, ko je državna uprava sprejela sklep, da bo podprla graditev vodovoda na Kranjskem iz melioracijskega sklada. Vrhnika občina se je nadejala, da bo lahko speljala svoje načrte iz leta 1893 tudi zato, ker ji je bil tudi deželni odbor bolj naklonjen kot pred leti. Poslanec Jelovšek je 14. aprila 1899 v imenu zastop-

stva Vrhnike predal deželnemu zboru prošnjo. Na XI. seji, 21. aprila 1899, so znova razpravljali o kakovosti vrhniške pitne vode. K razpravi se je oglasil Hribar,¹⁴ češ da je bila deželnemu odboru na seji 13. maja 1893 že dana prošnja za finančno podporo. Že takrat sta bila predstavljena natančen načrt in predračun del. Tokrat je bilo Hribarjevo stališče do vrhniškega problema drugačno kot pred šestimi leti. Napredek kraja je videl v razvoju turizma, ki ga je omogočala železnica, zgrajena ravno v tistem času. Povezala je Vrhniko z Ljubljano in drugimi kraji. "Vrhnika je lepo mesto z lepo okolico" in kot taka je bila primerna izletniška točka. V prid turizmu nikakor ni bila "slaba in zdravju škodljiva voda". Drug njegov argument za napeljavo vodovoda je bila Ljubljana, ki se "od izvira pa do Vrhnike že toliko ogreje, da tam ni več primerna za pitje", zato je predlagal, naj vrhniški občini dodelijo 20% celotne vrednosti dela. Finančni odsek je prošnji ugodil. Sklep deželnega zbora z dne 21. aprila 1899¹⁵ se je glasil, da bo občina prispevala 30% stroškov. Občinski odbor pa je sprejel sklep, da bo s posredovanjem deželne vlade prosil za državno podporo v višini 50%.

Poslanec Jelovšek, ki je zastopal interese vrhniške občine, je Hribarjevim trditvam o kakovosti vode oporekal. Kot njegov predhodnik leta 1893 je podal enake argumente o onesnaženosti voda. Le glede Ljubljane je dodal še tehtnejše dokaze, namreč da je kot vir pitne vode neprimerna, da v deževnem obdobju postane umazana, "rjava kot čokolada ali kava, včasih celo rumena in polna prsti". Po dežju se je bistrila tudi štirinajst dni. Ob sušnem vremenu pa je bilo tako malo vode, da "vsa nesnaga udari na dan". O pritokih, kanalih, ki so se izlivali vanjo, in vodnjakih pa je ponovil besede govornika iz leta 1893. Zahvalil se je finančnemu odseku za 20% podpore, vendar je bil razočaran, ker dežela ni bila pripravljena dati podpore v višini 25%. Tako kot večino deželnozbornskih debat o vodovodu je tudi to zaključil Hribar s pripombo, da ima Ljubljana popolnoma dobro in zdravo vodo, čeprav ob deževnem vremenu "ni lepa niti prijetna za pitje".

Tako sta si izmenjala mnenja dva moža na XI. seji 21. aprila 1899, kar pa ni tako pomembno kot dejstvo, da je Vrhnika končno dobila možnost za graditev tako dolgo želenega vodovoda. Kaj bi bilo, če bi prebivalci še naprej pili oporečno vodo? Ali bi znova izbruhnila kolera ali katera druga bolezen?¹⁶

Zadeve niso stekle hitro in enostavno, kot je bilo sprva videti. Deželna vlada s predloženim

¹⁴ Obravnave, zv. 40, str. 251-252.

¹⁵ Obravnave, zv. 40, priloga, str. 48.

¹⁶ AS 38, IX/3, 1903/6147, §. 1159. V dopisu 13. maja 1903 beremo "v kraju se sporadično pojavlja 'legar'(tifus). In prav leta 1903 so na Vrhniki zabeležili kar 60 takih primerov. Raziskave so pokazale, da tudi to bolezen povzroča oporečna pitna voda.

¹¹ Glej Studen, str. 38-59.

¹² AS 38, IX/3, 1899/4801, §. 1159.

¹³ Stala je 60.000 gld.

načrtom in predračunom ni bila zadovoljna, zato je projekt vrnila deželnemu odboru s pojasnilom, da ga je treba dopolniti s podrobnejšimi načrti za zajetje, zidavo 'šahta' za zmanjševanje pritiska vode in betonskega rezervoarja, hkrati pa izdelati tudi podrobnejši stroškovni izračun in analizo del. Na podlagi zavrženega projekta in zahtev deželne vlade je deželni odbor naročil podrobnejši projekt deželnemu inženirju Wicku (Viku).¹⁷ Projekt je bil leta 1901 dopolnjen.¹⁸ Vrhnika občina je upala, da bo dobila deželno in državno podporo. Nekaj stroškov je bila pripravljena pokriti tudi sama z najemom posojila.

Okrajno glavarstvo Ljubljana je na osnovi vodnopravnega zakona ter stavbnega reda leta 1902¹⁹ dovolilo občini Vrhnika zgraditi vodovod za trg Vrhnika. Pri načrtu so bile narejene manjše spremembe. Vodovod so speljali namesto čez parcele 1758, 1579, 1760, 1761 le čez parcelo 1761, nato pa je vse do nabiralnika potekal le ob javnih cestah. Nabiralnik je bil zgrajen na parceli 2322 in ne na prvotno predvidenih parcelah 2322 in 2324.

Ker je bil projekt precej obširen, je bilo treba pred graditvijo urediti zadeve z lastniki parcel, po katerih naj bi bil speljan vodovod.²⁰ Uradni cenilci so ocenili višino odškodnine (na podlagi zakona, sprejetega 30. 5. 1869, št. 93), ki je pripadala posameznemu lastniku parcele.²¹ Lastniki parcel so dobili primerno odškodnino. Za nadaljnje vzdrževanje vodovoda so bile določene služnosti na parcelah, na katerih je tekel vodovod, in sicer za polaganje vodovoda, vzdrževanje, popravila vodovodnih cevi in občasne nadzorne obhode.

Ko so uredili vse zadeve s parcelami in odškodninami, so leta 1903 v dnevnem časopisju razpisali natečaj za oddajo del. Na razpis se je odzvalo šest stavbnih družb. Podjetniki so ponudbe oddali do 10. avgusta 1903. Še isti mesec so na občinski seji soglasno sklenili, da bo dela izvedlo podjetje z Dunaja z najugodnejšo ponudbo, in sicer podjetje Wagenführer za 81.690 K.²² Graditev vodovoda je bila končana leta 1904. Vodovod je bil predan v javno uporabo, a žal se je

že na začetku izkazalo, da vse ni delovalo, kot bi moralo. Ko so bila dela pri polaganju vodovoda opravljena, je ljubljansko okrajno glavarstvo izvedlo kolavdacijo del (25., 26. in 27. septembra 1905).²³ Iz zapisnika je vidno, da predvideno zajetje dveh studencev ne bo zadoščalo za potrebe po pitni vodi obeh omenjenih krajev. Po mnenju kolavdacijske komisije je bilo nujno zajetje še tretjega studenca. Kolavdacijo so ponovili leta 1907; med delovanjem v garanciji pa so se pokazale nekatere pomanjkljivosti.²⁴ Na zahtevo deželnega odbora jih je podjetnik, ki je izvedel vsa dela pri vrhniškem vodovodu, odpravil. Za graditev vodovoda je podjetnik dobil 92.225 K 39 h. Matek Prelovšek, mestni inženir, ki je vodil graditev, pa 563 K in 77 h.²⁵

Zadnji obrok državne podpore za leto 1906 v višini 7481 K in 74 h je bil nakazan šele po odstranitvi vseh nepravilnosti, ki so se pokazale med delovanjem vodovoda v garancijskem roku.²⁶

Vse te nepravilnosti in dodatne poškodbe, ki so se pojavile med prvo svetovno vojno, so Vrhniki želeli odpraviti že leta 1916, in sicer s pomočjo vojske in z deželno denarno podporo. Odgovor deželnega odbora se je glasil: "... počakajte na primernejše čase ...".²⁷ In kdaj so ti primernejši časi prišli? Na to vprašanje v tem prispevku ne moremo odgovoriti, ker se spisi, ki so ohranjeni v že omenjenem registraturnem fasciklu, končajo z letom 1927.²⁸ Vrhnika občina je takrat zaprosila oblastni odbor za finančno podporo za novo zajetje in popravilo vodovoda. Občina očitno tudi deset let po vojni ni imela dovolj sredstev, da bi sama obnovila vodovodno omrežje.

Ob koncu prispevka lahko le ugotovim, da so sicer na Vrhniki dobili vodovod, a so se pomanjkljivosti kazale vseh triindvajset let. Nastajale so tudi nove, ki sta jim botrovala prva svetovna vojna in povečanje števila prebivalcev.

Ali se zgodovina ponavlja?

Danes v Sloveniji mnoga zajetja ne ustrezajo mednarodnim standardom o kakovosti pitne vode, saj je v njej preveč pesticidov. Parlament se s tem problemom ne ukvarja. Da le ne bo prepozno!

¹⁷ Obravnave, zv. 41, priloga, str. 54, (8. januar 1900); AS 38, IX/3, 1900/9397, š. 1159.

¹⁸ Obravnave, zv. 42, priloga, str. 135, (1. julij 1901).

¹⁹ Sestanek komisije pri okrajnem glavarstvu je bil 9. maja 1902.

²⁰ AS 38, IX/3, 1902/5058, š. 1159; Razglas 3. aprila 1902. Zajetje je predvideno na parcelah 1174/148 in 1254 davčne občine Vrhnika pri izviru Stajah, speljano bo po ceveh do nabiralnika, ki naj bi po projektu stal na parcelah št. 2322 in 2324.

²¹ AS 38, IX/3, 1902/8714, š. 1159, Ljubljana, 16. junija 1902.

²² AS 38, IX/3, 1903/10306, š. 1159; 20. maja 1903, 29. junija 1903. Občinska seja je bila 23. avgusta 1903 na Vrhniki.

²³ Glej še AS 38, IX/3, 1906/2618, š. 1159. Leta 1905 je deželni odbor na prošnjo županstva nakazal ob koncu del ostanek deželne podpore in hkrati zaprosil za izplačilo zadnjega dela državne podpore. Četrty obrok te podpore je bil izplačan 24. novembra 1905, in sicer 7040 K.

²⁴ Več o tem, kako so bile odpravljene napake po kolavdaciji 1906. A so se pojavile druge v garancijski dobi v AS 38, IX/3, 1907/14755, š. 1159.

²⁵ Priloge leta 1907 stenografičnim zapisnikom obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani iz leta 1908 in 1909. Letna poročila deželnega odbora za 1905, 1906, 1907. K Obravnavam, zv. 47, Ljubljana 1909; 1905, str. 40.

²⁶ Prav tam, 1906, str. 36.

²⁷ AS 38, IX/3, 1916/8943, š. 1159.

²⁸ AS 38, IX/3, 1927/1233, š. 1159.